

властных полномочий. Сделан акцент на определении информации как единого объекта информационных правоотношений, приведены примеры ее классификации. Охарактеризовано содержание информационных правоотношений как совокупность прав и обязанностей их субъектов.

Ключевые слова: информационные правоотношения, информация, субъект информационных правоотношений, объект информационных правоотношений, содержание правоотношений, структура правоотношений, юридический факт.

Summary

Perov D. O. Content and structure of the informational relations. – Article.

The article deals with the content and structure of the informational relations and problems of the establishment of the uniform definitions are defined. Generalizing offered approaches to understanding of the informational relations we have come to next conclusion: informational relations are public relations between individuals, legal persons, associations of citizens, public authorities, concerning free gathering, use, distribution, and storage of information that is necessary for execution of their rights, freedoms and legitimate interests, execution of tasks and functions, as well as they are regulated by different branches of law. It has been generalized, that the structure of the informational relations includes subjects, objects and content, as a set of rights and duties. It has been specified that scientists try to identify object of informational legal relations other than information (informational resources or informational funds). It has been proved that issue of the improvement of the legal regulation of the informational relations is urgent. It is connected not only with the development of the democratic transformation in the state and activity of the native and foreign social and democratic institutions in the research of abovementioned topic, but also with the concrete disadvantages of the valid norms of the domestic law. *Key words:* informational legal relations, subject of the informational legal relations, object of the informational legal relations, content of the informational legal relations, structure of the informational legal relations, legal fact.

УДК 342.5

С. І. Братков

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Сьогодні Україна перебуває на стадії активного реформування земельних відносин. Земля як елемент навколишнього природного середовища є головним фактором життєзабезпечення населення та засобом виробництва, необхідним для функціонування всіх галузей народного господарства. З огляду на це стає очевидною соціально-економічна актуальність забезпечення дбайливого й розумного ставлення до землі. Одним із найважливіших засобів реалізації державної політики у сфері охорони й раціонального використання земельних ресурсів є створення дієвої та ефективної нормативно-правової бази, спроможної забезпечити правопорядок у сфері земельних відносин.

Адміністративна відповідальність у сфері земельних відносин являє собою систему заходів реагування уповноважених державних органів на протиправні посягання, урегульованих нормами адміністративного права. У зв'язку з тим, що сфера земельних відносин має перебувати під державною охороною, питання вдосконалення забезпечення механізму правового регулювання в цій сфері набувають особливого значення.

Ступінь наукової розробки проблеми. Теоретичною основою для проведення дослідження забезпечення механізму правового регулювання земельних відносин у галузі теорії управління, адміністративного права та земельного права стали праці

В.Б. Авер'янова, Г.О. Аксеньонка, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, Ю.П. Битяка, І.І. Веремєєнка, І.А. Галагана, Е.В. Герасименка, Є.В. Додіна, О.Ю. Дрозда, І.А. Дмитренко, М.І. Єропкина, Б.В. Єрофеева, Ю.Г. Жарикова, В.В. Зуя, І.А. Іконицької, Н.Д. Казанцева, О.П. Ключниченко, Л.В. Коваля, О.С. Колбасова, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.П. Коренєва, Н.І. Краснова, Б.М. Лазарева, Д.М. Лук'янця, А.Е. Луньова, М.Я. Масленнікова, В.Л. Мунтяна, В.В. Носік, В.В. Петрова, О.О. Погрібного, О.Ф. Скакун, Н.І. Титової, Ю.С. Шемшученка, В.К. Шкарупи, М.В. Шульги, О.М. Якуби, О.Н. Ярмиша та інших.

Виклад основного матеріалу. У ст. 1 Земельного кодексу України та ст. 14 Конституції України зазначено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1; 2]. Відповідно до Конституції України та Земельного кодексу суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Суб'єкти земельних прав відносин мають правовий статус, що складається з певних правомочностей, на які впливають вид суб'єкта, його поведінка, особливості об'єкта й обстановка, у якій діє цей суб'єкт. Так, згідно зі ст. 130 Земельного кодексу України покупцями земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва можуть бути громадяни України, які мають сільськогосподарську освіту чи досвід роботи в сільському господарстві або займаються веденням товарного сільськогосподарського виробництва, юридичні особи України, установчими документами яких передбачено ведення сільськогосподарського виробництва.

Переважне право купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення мають громадяни України, які постійно проживають на території відповідної місцевої ради, де здійснюється продаж земельної ділянки, а також відповідні органи місцевого самоврядування.

Таким чином, на правовий статус покупців земельних ділянок сільськогосподарського призначення впливають законодавчі вимоги щодо цих даних суб'єктів та їх можливої правомірної поведінки, які зумовлені особливостями об'єкта прав відносин.

Об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї).

До земель України належать усі землі в межах її території, у тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які за основним цільовим призначенням поділяються на категорії.

Категорії земель України мають особливий правовий режим.

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії:

- а) землі сільськогосподарського призначення;
- б) землі житлової та громадської забудови;
- в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- г) землі оздоровчого призначення;
- г) землі рекреаційного призначення;
- д) землі історико-культурного призначення;
- е) землі лісогосподарського призначення;
- є) землі водного фонду;

ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Земельні ділянки кожної категорії земель, які не надані у власність або користування громадян чи юридичних осіб, можуть перебувати в запасі.

Механізм правового регулювання є невід'ємною частиною розвитку суспільства, об'єктивно притаманний розвитку, супроводжує його, надаючи регульованого характеру за допомогою окремих складових (частин). Однак механізм правового регулювання не є механічним поєднанням окремих складових. Це – динамічна категорія. Дія механізму правового регулювання становить тривалий процес, який поділяється на певні стадії, етапи [3, с. 26–27].

Системного характеру набуває дослідження особливостей механізму правового регулювання через виокремлення основних стадій механізму правового регулювання: 1) формування й дія юридичних норм; 2) виникнення прав та обов'язків (правовідносин); 3) реалізація прав та обов'язків. Додатковою, факультативною стадією механізму правового регулювання є стадія застосування права. Трьом стадіям механізму правового регулювання відповідають і три основні його елементи: а) юридичні норми; б) правовідносини; в) акти реалізації суб'єктивних прав та обов'язків [4, с. 34].

Першою стадією механізму правового регулювання земельних відносин є стадія формування й дії правових норм. Вона характеризується тим, що введені в правову систему норми загальним чином регламентують, спрямовують поведінку учасників суспільних відносин, встановлюють для них певний правовий режим. На першій стадії адміністративно-правового регулювання земельних відносин розробляються й приймаються у встановленому порядку норми, які регламентують земельні відносини через надання їх учасникам суб'єктивних прав і покладання на них юридичних обов'язків.

У земельному законодавстві містяться адміністративно-правові норми, викладені в законах та інших нормативних актах України, що забезпечують правове регулювання управлінських відносин щодо земельних ресурсів із метою забезпечення прав на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання й охорони земель. Правове регулювання земельних відносин здійснюється, насамперед, Конституцією України. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Конституції [1] саме Основний Закон держави має вищу юридичну силу. До того ж норми Конституції є нормами прямої дії, тобто звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод можливе безпосередньо на підставі норм Конституції (навіть у разі відсутності інших нормативних актів). Крім того, всі органи державної влади та посадові особи зобов'язані відповідно до ст. 19 Конституції діяти в межах повноважень, на підставі та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України.

Гарантії права власності на землю тісно пов'язані з конституційним положенням зобов'язального характеру, яке міститься у ч. 3 ст. 13: власність не повинна використовуватися на шкоду людині й суспільству. Ці моральні та юридичні зобов'язання держава бере насамперед на себе. Так, наприклад, ст. 16 Основного Закону визначає такий пріоритетний обов'язок держави, як «забезпечення еколо-

гічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги». Такі ж обов'язки Конституція покладає й на інших суб'єктів права власності. В ч. 7 ст. 41, зокрема, говориться, що власність не повинна використовуватися на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію й природні якості землі. Це принципове конституційне застереження покладено в основу всього земельного законодавства, воно навіть дублюється у ст. 1 Земельного кодексу України. До того ж відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5] особи, які допустили порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, зокрема, порушили право громадян на екологічно безпечне довкілля або порушили норми екологічної безпеки тощо, притягуються до відповідальності.

Отже, власність не лише дає переваги тим, хто її має, а й покладає на них певні обов'язки.

У ч. 1 ст. 13 Конституція України визначила, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Тобто суб'єктом земельних відносин законом було визнано народ України. Зрозуміло, що про народ України як про власника землі можна говорити лише в соціально-політичному аспекті, а не в юридичному. Тому вже у ч. 2 ст. 14 Конституції було деталізовано, що право власності на землю набувається й реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. До того ж ст. 142 Основного Закону було встановлено, що земля може знаходитись у власності територіальних громад сіл, селищ, міст і районів у містах [1].

Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності й господарювання та гарантує їм рівність перед законом. Це означає, що умови й об'єм здійснення власниками своїх повноважень є однаковими для всіх суб'єктів, а їх суб'єктивні права підлягають захисту однаковою мірою.

Важливе значення для з'ясування змісту права власності на землю має ст. 41 Конституції, яка регулює відносини власності в Україні. У ч. ч. 1, 2, 3 цієї норми визначено правомочності власності – володіння, користування й розпорядження, а також її форми (приватна, комунальна і державна). Частина 4 ст. 41 зазначає, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а право приватної власності є непорушним. Наступні частини передбачають виключний перелік випадків примусового позбавлення права власності. Таких випадків лише три: примусове відчуження об'єктів права власності за мотивами суспільної необхідності з попереднім відшкодуванням їх вартості; примусове відчуження з наступним відшкодуванням їх вартості (що допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану), а також конфіскація за рішенням суду. Вказані конституційні положення повною мірою стосуються й власності на землю.

Таким чином, Конституція України у формі загальних засад закріпила конституційні положення щодо землі, які створили основу для галузевого земельного законодавства, зокрема, визначила особливий стан землі як основного національного багатства, визначила землю як об'єкт права приватної, комунальної й державної

власності, встановила коло суб'єктів права власності на землю, передбачила випадки припинення цього права, а також запровадила принцип особливої охорони землі державою. Ці принципові положення, які знайшли своє закріплення на конституційному рівні, стали основою для прийняття відповідного земельного законодавства.

Наступним за важливістю встановлення регулятивних норм є Земельний кодекс України, яким конкретизовано відповідні конституційні норми.

Поряд із Земельним кодексом України діє низка законів, що складають земельне законодавство. Закони, що регулюють земельні відносини, також можна розділити на загальні й спеціальні. Так, для загальних законів характерним є те, що вони охоплюють велику кількість суспільних відносин (серед яких і земельні). Це, наприклад, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5], Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» [6] тощо. Спеціальні закони присвячені регулюванню певного конкретного питання, наприклад, Закон України «Про відходи» [7].

Існування такої значної кількості законів свідчить про те, що застосування правових норм, які містяться в Земельному кодексі України, не можливе без прийняття додаткових нормативно-правових актів.

Самостійне значення серед нормативно-правових актів у галузі земельних відносин набувають постанови Верховної Ради України «Про земельну реформу» від 18.12.1990 р. [8], «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі» від 13.03.1992 р. [10], «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 5.03.1998 р. [9] та інші.

Регулювання земельних відносин здійснюється також за допомогою відомчих нормативно-правових актів, нормативно-правових актів інших центральних органів виконавчої влади, а також розпоряджень голів місцевих державних адміністрацій та рішень органів місцевого самоврядування тощо.

До відомчих нормативних актів відносяться накази, інструкції, правила, положення та інші акти, які мають нормативне значення й затверджуються міністерствами й відомствами України в межах наданих їм повноважень. Ці акти видаються на основі й на виконання законів, до того ж мають ознаку підлеглості щодо постанов уряду.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день у зв'язку з підвищенням цінності земельних ресурсів в Україні можна спостерігати значне зростання ролі земельного законодавства, яке складає вся сукупність законів та інших нормативних актів України, що забезпечують правове регулювання, насамперед управлінських відносин щодо земельних ресурсів із метою забезпечення прав на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання та охорони земель.

Література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
3. Бандурка О.О. Адміністративно-правове регулювання міграційного процесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.О. Бандурка ; Національний університет внутрішніх справ. – Х. : 2002. – 182 с.

4. Алексеев С.С. Общая теория права : в 2 т. / С.С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1982 – . – Т. 2. – 360 с.
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
6. Про колективне сільськогосподарське підприємство : Закон України від 14.02.1992 р. № 2114-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 20. – Ст. 272.
7. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36. – Ст. 242.
8. Про земельну реформу : Постанова Верховної Ради УРСР від 18.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 10. – Ст. 100.
9. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 5.03. 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 38–39. – Ст. 248.
10. Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі : Постанова Верховної Ради України від 13.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 25. – Ст. 355.

Анотація

Братков С. І. Механізм адміністративно-правового регулювання земельних відносин. – Стаття.

Статтю присвячено забезпеченню механізму правового регулювання земельних відносин в Україні. Визначено, що механізм правового регулювання є невід'ємною частиною розвитку суспільства, об'єктивно притаманний розвитку, супроводжує його, надаючи регульованого характеру за допомогою окремих складових (частин). Зазначено особливості механізму правового регулювання через виокремлення основних стадій механізму правового регулювання. Зроблено висновок, що Конституція України у формі загальних засад закріпила конституційні положення щодо землі, які створили основу для галузевого земельного законодавства, зокрема, визначила особливе положення землі як основного національного багатства, визначила землю як об'єкт права приватної, комунальної та державної власності, передбачила випадки припинення цього права, а також запровадила принцип особливої охорони землі державою. Ці принципові положення, які знайшли своє закріплення на конституційному рівні, стали основою для прийняття відповідного земельного законодавства.

Ключові слова: земельні відносини, земельне законодавство, механізми правового регулювання, право власності, охорона землі.

Аннотация

Братков С. И. Механизм административно-правового регулирования земельных отношений. –

Статья.

Статья посвящена обеспечению механизма правового регулирования земельных отношений в Украине. Определено, что механизм правового регулирования является неотъемлемой частью развития общества, объективно присущ развитию, сопровождает его, предоставляя регулируемый характер с помощью отдельных составляющих (частей). Указанные особенности механизма правового регулирования выделены через основные стадии механизма правового регулирования. Сделан вывод, что Конституция Украины в форме общих принципов закрепила конституционные положения относительно земли, которые создали основу для отраслевого земельного законодательства, в частности, определила особое положение земли как основного национального богатства, определила землю как объект права частной, коммунальной и государственной собственности, предусмотрела случаи прекращения этого права, а также ввела принцип особой охраны земли государством. Эти принципиальные положения, которые нашли свое закрепление на конституционном уровне, стали основой для принятия соответствующего земельного законодательства.

Ключевые слова: земельные отношения, земельное законодательство, механизмы правового регулирования, право собственности, охрана земли.

Summary

Bratkov S. I. Mechanism administrative and legal regulation of land relations. – Article.

This article is dedicated to providing a mechanism of legal regulation of land relations in Ukraine. Determined that the mechanism of regulation is an integral part of social development, objectively inherent in the development, accompanied by his giving nature regulated by separate components (parts). These features of the mechanism of regulation through the isolation of the main stages of the mechanism of regulation. It is concluded that the Constitution of Ukraine in the form of general principles enshrined constitutional provisions on land that formed the basis for sectoral land law, namely, the special situation of land identified as a major national wealth, defined as the land of private, communal and state predicted cases of termination of this license and introduced the principle of special protection ground state. These basic provisions found their attachment to the constitutional level, became the basis for appropriate land laws.

Key words: land relations, land law, the mechanism of regulation, ownership, conservation land.